

Kan man designe sig til mere læselyst for børn?

MARIA LYNDGAARD PETERSEN, CAND.PSYCH., VIDENSKABELIG ASSISTENT PÅ DESIGNSKOLEN KOLDING

KAREN FEDER, ADJUNKT PÅ DESIGNSKOLEN KOLDING

MARION TIRSGAARD, BØRNEKULTURFORMIDLER PÅ KOLDINGBIBLIOTEKERNE

RIKKE GRAFF BRINK, PLC-KOORDINATOR PÅ MUNKEVÆNGETS SKOLE I KOLDING

HANNE HOLM JOHANSEN, LÆRER OG PLC-KOORDINATOR PÅ FYNSLUNDSKOLEN I KOLDING

DENNE ARTIKEL ER ILLUSTRERET AF STINE VIK, BILLEDKUNSTSTUDERENDE PÅ LÆRERUDDANNELSEN, KØBENHAVNS PROFESSIONSHØJSKOLE

En kæmpestor bog, hvor børn går på opdagelse og aktiverer sanserne sammen med en god historie, en stor omfavnende og blækspruttelignende samling af puder, hvor børn kan indrette sig og sidde sammen med hver sin bog, eventyrlige køjesenge med lys og hemmelige koder og missioner på biblioteket er alle eksempler på, hvad der kan opstå, når bibliotekarer, kunstnere, designere, læsevejledere og selvfølgelig børn arbejder sammen om at understøtte børns læselyst. I den følgende artikel vil vi udfolde et tværprofessionelt projekt, *Læselyst og læserum*, med det formål at understøtte børns læselyst. Vi dykker ned i læselystbegrebet, børnecentreret design som fælles udgangspunkt, og hvad det tværfaglige betyder for de fund og løsninger, som projektet har skabt.

Billede 1: 'Hug Me', en prototype fra projekt Læselyst og læserum, designet af Nina Gjødsbøl Ruder. Foto af Katrine Worsøe, Designskolen Kolding.

Legende læsning

I et tværprofessionelt samarbejde støttet af Slots- og Kulturstyrelsen har bibliotekarer fra Koldingbibliotekerne, vejledere fra PLC'er på lokale skoler og forskere fra Designskolen Kolding teamet op med det formål at udforske nye tilgange til at fremme børns læselyst. Lund & Skyggebjerg har i 2021 lavet en grundig gennemgang af forskningen vedrørende læselyst, hvor de fremhæver de mange forskellige perspektiver, der kan anlægges på fænomenet. Begrebet omfatter *glæden* ved at læse *for fornøjelsens skyld* og for at *forstå* en tekst. Derudover involverer det *den umiddelbare lyst* til at læse, en *vane*, ligesom *læsekompetencen*, *evnen* til at læse, *afkode* og *forstå* en tekst, spiller en rolle. En anden central faktor er *adgang* til litteratur, ligesom *målene* for læsning kan have betydning for læselyst. Læselyst kan derudover forstås både fra et *individuel* og et *kollektivt* perspektiv (se Lund & Skyggebjerg, 2021, for referencer til de forskellige perspektiver samt Lyndgaard et al., in Review). Det gør ifølge Lund & Skyggebjerg (2021) læselyst til et ganske omfattende, endog mange-facetteret begreb, som kan være komplekst at behandle. I projektet *Læselyst og læserum* arbejder vi med læselyst ud fra psykologen Victor Nells (1988) definition, der har rod i det legende:

It is free activity standing outside ordinary life; it absorbs the player completely, is unproductive, and takes place within circumscribed limits of place and time (Caillois, 1961; Huizinga, 1938/1950). Ludic reading (from the Latin ludo, I play; Stephenson, 1964) is therefore a useful descriptor of pleasure reading, reminding one that it is at root a play activity, and usually paratelic, that is, pursued for its own sake (Apter, 1979). (Nell, 1988, s. 7)

For at kunne understøtte læselyst på tværs af børns arenaer, herunder hjem, skole og fritid, ser vi det tværprofessionelle som helt centralt for processen med at skabe nye, anderledes tilgange til børns læselyst. Ved at integrere viden fra forskellige fagområder i en børnecentreret designproces bliver det muligt at skabe mere hensigtsmæssige løsninger, der imødekommer komplekse udfordringer med udgangspunkt i børnene. Dette kan sikre en bredere vifte af perspektiver og ekspertise, ligesom det fremmer forbedret kommunikation på tværs af fagområder og helhedsorienterede løsninger på tværs af børnenes liv.

” **For at kunne understøtte læselyst på tværs af børns arenaer, herunder hjem, skole og fritid, ser vi det tværprofessionelle som helt centralt for processen med at skabe nye, anderledes tilgange til børns læselyst.**

Baggrunden for projekt *Læselyst og læserum*

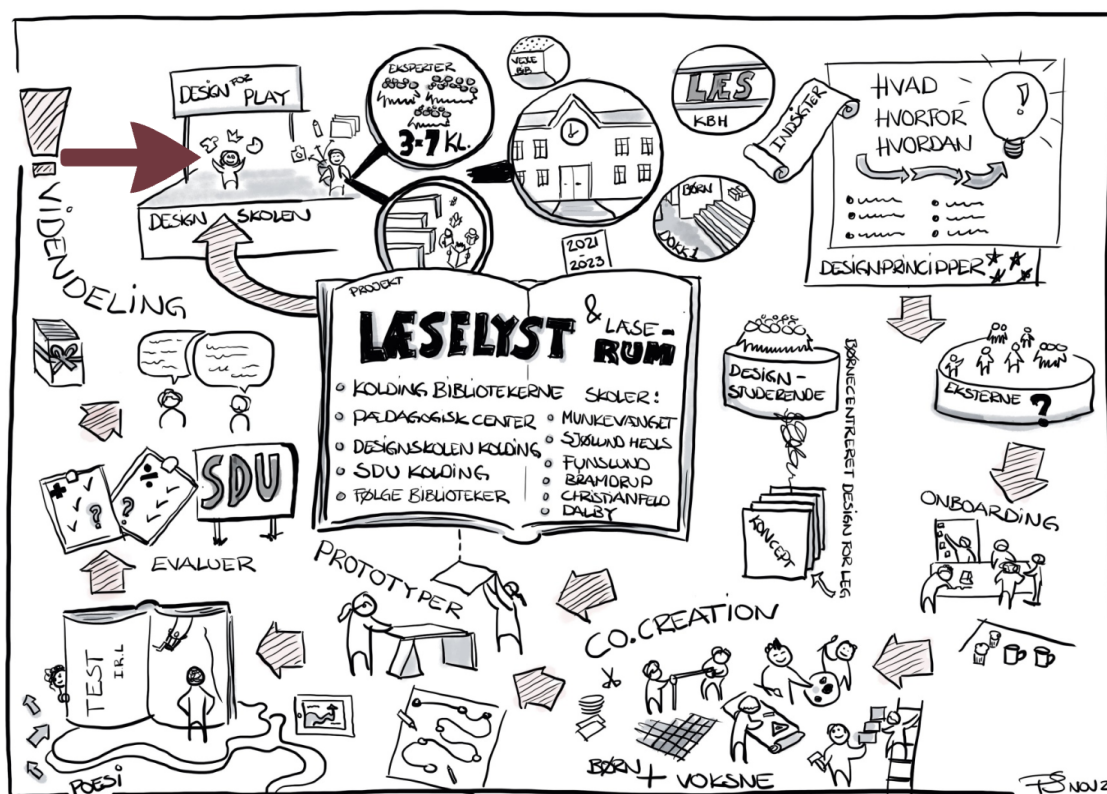
Ønsket om at søge nye veje til børns læselyst udsprang af et nært samarbejde mellem Koldingbibliotekerne og PLC-medarbejdere fra lokale skoler og en fælles bekymring over den støt dalende læselyst blandt børn og unge. Ideen var at nytænke den traditionelle indretning af læserum på biblioteket og de pædagogiske læringscentre for at inspirere børn til at læse, ud fra en formodning om, at biblioteket og PLC'ernes indretning og formidling af litteratur ikke tilgodeser nutidens børn og unges tilgang og krav til underholdning, æstetik og fællesskaber. Udgangspunktet skulle tages i børnene selv og ikke i fagprofessionelles tilgang til læselyst, hvorfor biblioteket og skolerne valgte at række ud efter Designskolen, forskere ved SDU og en række kunstnere og designere som samarbejdspartnere i et tværfagligt samarbejde. Ideen var at tilgå projektet på en legende og innovativ måde i en designproces, der ville udfordre og åbne for et nyt og mere åbent blik på begreber som læselyst og læserum og inddrage børnene som de vigtigste eksperter i udviklingen af projektet. Alt

det blev nedfældet i en ansøgning til Slots- og Kulturstyrelsen, som i efteråret 2020 resulterede i en millionbevilling til projekt *Læselyst og læserum*.

” Ideen var at tilgå projektet på en legende og innovativ måde i en designproces, der ville udfordre og åbne for et nyt og mere åbent blik på begreber som læselyst og læserum og inddrage børnene som de vigtigste eksperter i udviklingen af projektet.

Billede 2: Oversigt over projektets forskellige faser. Illustration af Pia Viuff Schytz.

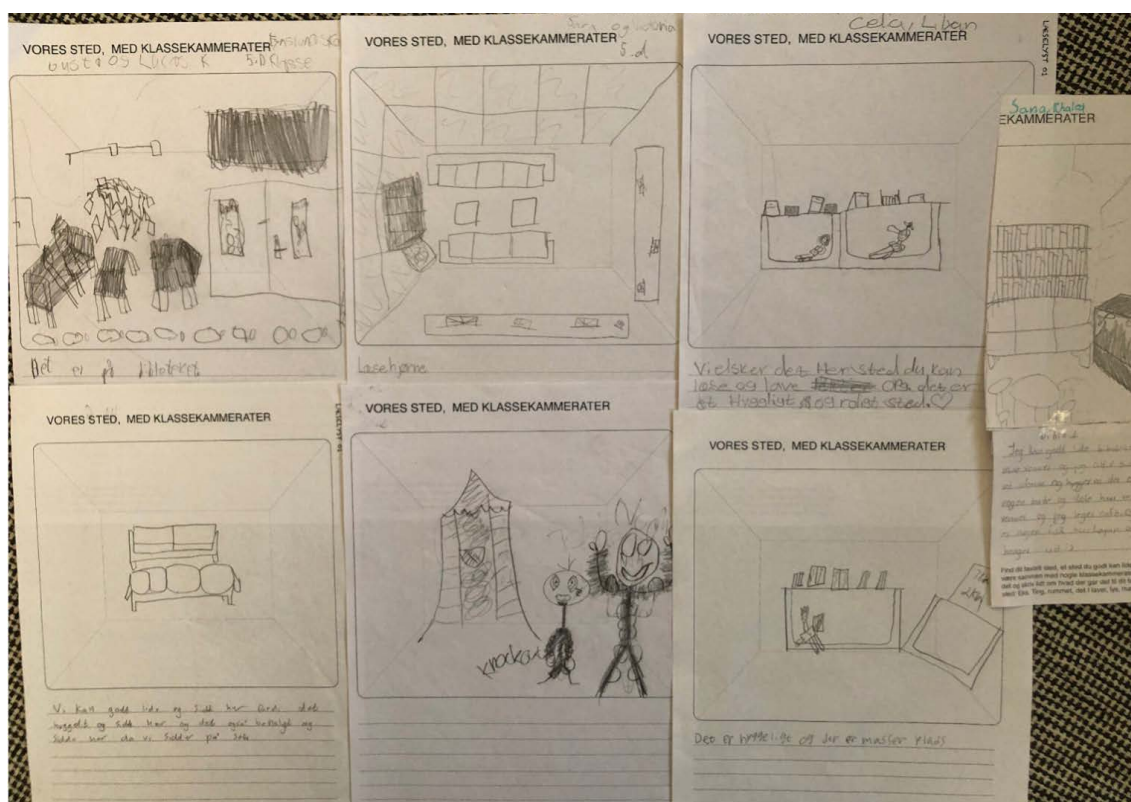
På billede 2 står projektets aktører i bogen i midten. Pilen fra bogen indikerer opstarten, hvor Designskolen varetog forundersøgelsen. Designprincipperne fra denne fase blev videregivet til designstuderende, designere og kunstnere, der gennem co-creation med børn har skabt prototyper, som har stået på de involverede biblioteker og PLC'er. SDU har varetaget evalueringen af prototyperne.

Projekt *Læselyst og læserum* er et udviklingsprojekt, der med udgangspunkt i en undersøgelse af børnenes perspektiv foretaget af Designskolen Kolding skulle udvikle og teste en række prototyper på læserum i samarbejde med børn, kunstnere, designere, PLC-medarbejdere og bibliotekarer. Målet var kort og godt, at erfaringerne og indsigterne fra projektet skulle munde ud i en række anbefalinger til, hvordan andre PLC'er og biblioteker landet over med få greb kan indrette læserum, der øger børns læselyst. Projekt *Læselyst og læserum* blev kickstartet i efteråret 2021 med den undersøgelsesfase, der lagde kimen til hele projektet og dets designproces og de indsigter, der i maj 2023, som forløsning på projektet, blev formidlet ud til landets biblioteker og skolebiblioteker i et inspirationskatalog og på en afsluttende conference.

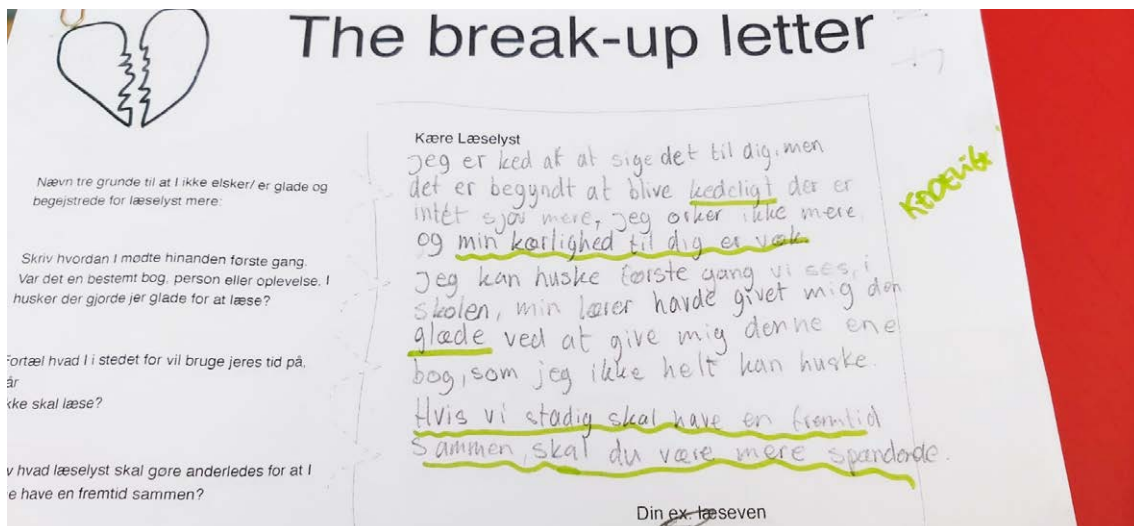
Børnecentrerede designmetoder

Med designtænkning tør man udfordre de grundlæggende antagelser om fx læselyst og fokuserer samtidig på at inddrage brugerne i arbejdsprocessen hen mod prototyper, der kan testes og videreudvikles. En prototype defineres som en foreløbig udgave af et produkt, hvor formålet er at demonstrere og teste idéer om funktion og design, inden designet sættes i endelig produktion. Denne arbejdsmetode er mindre 'omkostningsrig' i både materialer og arbejdsindsats, da en prototype er fleksibel og kan justeres og formes afhængigt af feedbacken fra brugerne. Brugere er i denne sammenhæng børn. Selvom vi alle har været børn, har vi ikke prøvet at blive gode læsere i en verden med iPads, telefoner og sociale medier. At insistere på at inddrage børneperspektivet er noget, som Designskolen Kolding arbejder med baseret på Karen Feders arbejde om legende børnecentrerede designmetoder. Se evt. ph.d.-afhandlingen fra 2020, *Udforskning af en børnecentreret designtilgang – fra værktøj og metoder til tilgang og mindset*.

For at forstå børnenes oplevelse af læselyst er det derfor nødvendigt at give børnene mulighed for at invitere os ind i deres livsverden. Metoderne, vi anvendte til dataindsamlingen i projektet, har været drevet af at få børnenes stemmer frem, fx i skriftlige og legende formater. I 3. klasse hjalp børnene trolden Lix med at få læselysten tilbage i en fortælling, hvor de blev forfatterne og samtidig eksperter på at fremme læselyst. I 8. klasse skrev eleverne *love letters* og *break-up letters* til læselysten (se billede 4). Børnene skulle desuden tegne "mit sted" og "vores sted" i forhold til læselyst (se billede 3). Metoderne tager udgangspunkt i børnenes livsverden og egne forståelser. De er stilladseret, men giver samtidig børnene mulighed for at definere, hvad der er vigtigt for dem.

Billede 3: Eksempler på børnenes tegninger, hvor særligt fællesskabet, bløde og omsluttende omgivelser er i centrum.

Billede 4: Eksempel på et break-up letter til læselysten.

Børnenes fortællinger og tegninger lærte os, at mange børn associerer læselyst med pligt og læringsmål. I klasserne hørte vi flere gange sætningen: "læselyst er 20 minutter om dagen," men vi fandt også ud af, at læselysten spirer, når børnene kan læse i hver sin bog, men sammen med vennerne, i rolige og hyggelige, bløde og inkluderende rum og miljøer. Noget tyder på, at pligt, mål og retningslinjer i en skolekontekst følger med ind i PLC'erne og videre hen på biblioteket. Læselysten er altså noget, der påvirkes og understøttes i alle børnenes arenaer fra hjem til skole til biblioteker, og det er derfor helt afgørende, at disse har forbindelse til hinanden og arbejder sammen, nemlig om læselyst på børnenes præmisser. Børnenes steder og arenaer er derfor også nødt til at tale sammen, hvilket er helt i tråd med dette projekts udgangspunkt – en indsats for at øge læselyst kræver tværprofessionelt samarbejde mellem skole, PLC, biblioteker, børn og hjem. For at forstå og designe til læselyst er det vigtigt at forstå og designe til hele barnets liv.

” Læselysten er altså noget, der påvirkes og understøttes i alle børnenes arenaer fra hjem til skole til biblioteker, og det er derfor helt afgørende, at disse har forbindelse til hinanden og arbejder sammen, nemlig om læselyst på børnenes præmisser.

Billede 5: En læselyst-prototype i pap.

Er der plads til to?

Et eksempel, der understreger børnenes vægtning af fællesskaber, er en oplevelse på et PLC, hvor PLC-kordinatoreren er i gang med at lave en prototype (se billede 5)

Det er sjovt, at du er kommet nu, fordi jeg netop har haft en gruppe børn til at teste min prototype. Ved du, hvad de sagde til mig? De kunne virkelig godt lide den, men de spurgte: 'Er der plads til to indeni, ellers er det ikke noget for os?' Så nu er jeg i gang med at udvide den. (feltnoter, 2021)

” De kunne virkelig godt lide den, men de spurgte: 'Er der plads til to indeni, ellers er det ikke noget for os?'

Prototypen er lavet ud fra børnenes tegninger og afspejler samtidig et centralt princip i den børnenecentrerede designmetode. Denne tilgang anerkender, som nævnt, børn som eksperter i deres eget liv og fremhæver ligeværdigt samarbejde mellem fagfolk og børn som afgørende for at udvikle skræddersyede og værdifulde løsninger for og sammen med børnene. PLC-koordinatorens praksis med at indhente input fra og teste sit koncept med børnene afspejler også, hvorfor materialevalg og arbejdsmetode er så vigtig, da det kan påvirke lysten og indstillingen til at ændre i sit 'produkt'. Det er nemt at udvide prototypen, og brugen af billige materialer som pap kombineret med børns villighed til at bidrage understreger vigtigheden af fagfolks åbenhed over for børns perspektiver, der kan understøttes gennem designmetoder (Feder, 2020; Lyndgaard et al., in Review).

Læselyst – en sociomateriel dimension

Fundene i projektet har givet anledning til at diskutere en udvidelse af læselystbegræbet til at inkludere et sociomaterielt perspektiv. Når man tilføjer et sociomaterielt perspektiv til læselyst, går det fra at være en individuel kognitiv aktivitet til at omfatte en holistisk oplevelse, der involverer hele kroppen, placeret i et specifikt rum og sted. Børnene forbinder sig ikke kun med indholdet af bogen og fortællingen, men også med den fysiske omgivelse, hvilket udgør en følelse eller oplevelse af læselyst (Lyndgaard et al., in Review). Læselyst er et mangefacetteret fænomen, der rækker ud over individuelle præferencer og færdigheder, idet det involverer forståelse af barnets samlede miljø, herunder skole, hjem og aktiviteter som besøg på biblioteker. Det sociomaterielle perspektiv tilføjer et nyt lag ved at understrege forbindelsen mellem fysiske materialer og deres sociale betydning. Dette åbner for nye tilgange inden for undervisning og læring, der tager højde for materielle, relationelle og rumlige aspekter (Lyndgaard et al., in Review).

” Når man tilføjer et sociomaterielt perspektiv til læselyst, går det fra at være en individuel kognitiv aktivitet til at omfatte en holistisk oplevelse, der involverer hele kroppen, placeret i et specifikt rum og sted.

Hvad kan det tværfaglige?

Samarbejde på tværs af skole, hjem og biblioteker bliver afgørende, når læselyst skal understøttes. Det sociomaterielle perspektiv hjælper med at bygge bro mellem disse kontekster og skaber mere sammenhængende tilgange til at styrke børns læselyst. Sammenfattende fremhæver det sociomaterielle perspektiv på læselyst vigtigheden af samarbejde på tværs af forskellige områder for at skabe værdifulde læringsmiljøer, der støtter børns interesse for læsning og bevæger sig væk fra funktionelle ("læselyst er 20 minutter om dagen") til mere legende tilgange i overensstemmelse med Nells (1988) definition af læselyst, der har sin oprindelse i det legende (Nell, 1988). Læselysten skabes også i relation til de helt enormt dygtige og engagerede læsevejledere, dansklærere, bibliotekarer og PLC-medarbejdere, der går en ekstra mil for at finde den helt rigtige bog, skabe motivation og give adgang til oplevelser med litteratur både direkte og indirekte. Vi bevægede os i projektet i alle konteksterne og så, hvor mange spændende tiltag der var, men videndelingen fandt ikke nødvendigvis sted, hvilket understreger vigtigheden af at dele de gode

eksempler faglighederne imellem. Projektets tværprofessionelle format har samlet faglighederne om bordet og muliggjort samarbejde og videndeling på tværs. Projektet har skabt læserum til børnenes både mentale og fysiske rum i kraft af prototyperne, men projektet har også skabt rum til at arbejde tværfagligt. Faglighederne er måske opdelt i forhold til indsatsområder, på lokationer og i tiden sammen med børnene, men der findes ingen opdelinger, når det kommer til børnenes liv og læselyst.

Det tværprofessionelle skal inkludere dem, som vi forsøger at lave løsninger til, nemlig børnene. Man kan designe sig til mere læselyst, da designtilgangen sikrer, at det tværprofessionelle også inkluderer børnene, der er eksperter på eget liv – og børnene ved faktisk godt, hvad der skal til for at skabe en god læseoplevelse og dermed styrke læselysten. Projektet har skabt forbindelser mellem fagprofessionelle og mellem PLC og biblioteker og børn, der er helt centrale, når læselysten understøttes på tværs af børnenes arenaer.

Referencer

Feder, K. (2020) Exploring a Child-Centred Design Approach – from tools and methods to approach and mindset. Ph.d.-afhandling.

Lund, H.R., & Skyggebjerg, A.K. (2021). Børns læselyst. *Pædagogisk Indblik*, 13, 13-34.

Lyndgaard, M., Tanggaard, L., Feder, K., & Skovbjerg, H.M., (in Review). Children's ludic reading: From the perfect book to social engaging reading environments. How a socio-material understanding of ludic reading and child-centered methods can inform practice.

Nell, V. (1988). *Lost in a book: The psychology of reading for pleasure*. Yale University Press.

Nell, V. (1988). The Psychology of Reading for Pleasure: Needs and Gratifications. *Reading Research Quarterly*, 23(1), 6-50. <https://doi.org/10.2307/747903>

Om forfatterne

Maria Lyndgaard Petersen er cand.psych. og videnskabelig assistent på Designskolen Kolding. Hun er uddannet psykolog og er nu ph.d.-studerende, hvor hun forsker i relationen mellem læring og præstationskulturer. Derudover er hun videnskabelig assistent på Designskolen Kolding, hvor hun indgår i flere forskningsbaserede projekter, der blandt andet omhandler børn og læring.

Karen Feder er adjunkt på Designskolen Kolding. Hun er uddannet pædagog og designer og har en ph.d. i børnenetret design. På Designskolen Kolding leder hun den internationale kandidatuddannelse i Design for Leg og forsker i børn, leg og design.

Marion Tirsgaard er børnekulturformidler på Koldingbibliotekerne. Hun er uddannet bibliotekar D.B. og cand.mag. i kulturformidling. På Koldingbibliotekerne er hendes fokus på at skabe læselyst for børn og unge. Derudover er hun lektør og laver anmeldelser af børne- og ungdomslitteratur, der fungerer som et indkøbsredskab for landets folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre.

Rikke Graff Brink er PLC-koordinator på Munkevængets Skole i Kolding. Hun er dansklærer og klasselærer på mellemtrinnet og koordinator på Munkevængets Skoles PLC. Her bruger hun teknologi og kreativitet i arbejdet med læselyst.

Hanne Holm Johansen er lærer og PLC-koordinator på Fynslundskolen i Kolding. Hun har alle klasser på Fynslundskolen en time ugentlig på biblioteket, hvor hun skaber ro til at læse, hjælper med at finde en god bog og selv læser sammen med børnene.

Faglige arrangementer

Har du lyst til at vide mere om, hvad der rører sig på læseområdet samt input og inspiration til din undervisning? Så afholder Nationalt Videncenter for Læsning løbende konferencer, workshops, webinarer og temadage. Læs om den enkelte aktivitet nedenfor, og tilmeld dig ved at klikke på titlen.

29. august 2024, København

Seminardag om skrivedidaktik

På denne seminardag hører du om gode og effektive skrivestrategier og om integration af skrivning i alle fag. Alt sammen udviklet i projekterne *Skrivesucces for elever med stovevanskeligheder* og *Lolland skriver*. Du får også et indblik i skrivedidaktiske fif, idéer til aktiviteter for mellemtrin og udskoling samt inspiration til din egen skriveundervisning.

11. september 2024, Aarhus, og 12. september 2024, Aalborg

Workshop: Styrk elevernes læsning og ordforråd på tværs af fag

På mellemtrinnet introduceres eleven for fagtekster. Men hvordan kan man støtte elevens sprog- og læseforståelse før, under og efter arbejdet med en fagtekst? Det sætter denne workshop fokus på med udgangspunkt i konkrete materialer og redskaber udviklet og afprøvet i projekt *Få forståelsen med*. Workshoppen henvender sig til danskfaggrupper, læse- og sprogvejledere.

30. september 2024, København, og 4. oktober 2024, Aarhus

Temadag om skriftsprogsvanskeligheder: Sprogmodeller (AI)

Sprogmodeller (AI) kan både støtte og udfordre mennesker i skriftsprogsvanskeligheder. På baggrund af konkrete erfaringer fra praksis sætter denne temadag fokus på de muligheder og begrænsninger, som AI rummer i forhold til kompensation og læring.

8. oktober 2024, online

Webinar: Digital læsning og læsedidaktik

Det digitale er til stede i alle fag. Men hvordan tilrettelægger man en god digital læseundervisning? På webinarret præsenterer forskere og lærere fra de tre skandinaviske lande eksempler på, hvordan man kan støtte læsning af digitale tekster. Oplæggene er på dansk, norsk og svensk. Webinarret er gratis og henvender sig til lærere, lærerstuderende, læsevejledere og læreruddannere.

Scan qr-koden og få et overblik over alle faglige arrangementer.